

γάλην μόρφωσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ. Δὲν ἐπῆραν τὰς λέξεις ὡς σημεῖα νεκρά, ἀλλά τὰς ἔκτασαν μὲ τὸ μάτι τοῦ ψυχούλου γιὰ νὰ βροῦν ἑκεῖ μέσα τὴν φάει τῆς ζωῆς, γιὰ νὰ βροῦν τὰς λέξεις ἑκείνας ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὰς σκέψεις καὶ τὰ αἰδοῦματα τοῦ σημερινοῦ περιβάλλοντος. Αἱ γλώσσαι ἀπλοποιοῦν αἱ, ἑξεγενίζονται καὶ εἰς τὴν ἀπλοποιὸν παρατηρεῖται ἡ πρόσοδος. Εἰς τὸν πεζὸν λόγον βλέπουμε μερικὰ εὐχάριστα σημεῖα προσεγγίσεως—δὲν διμιλοῦμεν διὰ τὴν ποίησιν, γιατὶ τὸ ζήτημα αὐτὸν ἐλύθη—καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτὰ μερικούς ὄπαδούς τοῦ Ψυχάρον ποὺ χρονιμένουν ὡς ἐμπόδιο. Μέδα σ' αὐτὰ τὰ σημεῖα προσεγγίσεως βλέπουμε μερικούς συγγράφεις μεταξὺ τῶν δοπιών ἔχει τὰ πρωτεῖα ὁ Δ. Καλογερόπουλος διὰ τὸ βάθος καὶ τὴν ἀριστοκρατικὴν χάριν, ὡς πολὺ καλὰ παρατηρεῖ ὁ Μπροῦζερ, καθὼς βλέπουμε καθαρὰν καὶ ὠραίαν δημοτικὴν στὸν Χροντοβάσιλην.

Ο Μπροῦζερ παρατηρεῖ μὲ μεγάλη μας εὐχαρίστησιν ὅτι ἐδῶ ὑπάρχει μία ὠραία καὶ πρωτότυπος ἄνθησις πεζοῦ καὶ ἔμμετρου λόγου, ἀλλὰ δὲν λείπει νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἡ ἐπιροή τῶν ξένων γραμματολογιῶν καὶ ιδιαίτερα τῆς Γαλλικῆς εἶναι μεγάλη. Τὸ πνεῦμα ποὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἀλλό δὲν ἀφομοίωνται στὸ αἷμά μας εἶναι τὸ Γαλλικό. Ναυάγιον ὄλικό στὸν Ἄλεξανδρο καὶ Παναγιώτη Σούτσον, ναυάγιο στὸν Παράσχον, ναυάγιον στὸν Βαλαωρίτην ἀν τὸ μεγαλοδύναμο χερὶ τοῦ Δάντε δὲν τὸν ἔσωχε σὲ ὅχι λίγα σημεῖα, ναυάγιο σὲ μερικούς πεζογράφους καὶ ποιητὰς σημερινούς. 'Αλλὰ τὸ αὐτὸν δὲν συμβαίνει καὶ μὲ τὸ Ιταλικὸν πνεῦμα, γιατὶ μ' αὐτὸν ὑπάρχει ἡ μεγάλη συγγένεια. 'Ανάμεσα ἀπὸ τὸ ιταλικὸν πνεῦμα τρέχουμε στὴν ἀρχαιότητα. Παρατηρήσατε τὸν Σολωμόν, τὸν Κάλβον. Δύο εἶναι αἱ πηγαὶ τῆς Ἑλληνικῆς ποιησεως, οἱ ἀρχαῖοι χρόνοι καὶ οἱ χρόνοι τῆς ἐλληνικῆς ἀναγεννήσεως. Καὶ ὁ Σολωμὸς εἶναι περισσότερον Ἑλλην ἀπὸ τὸν Παράσχον καὶ τὸν Βαλαωρίτην. «Ἀπὸ τὴν Κοιματαν, ἔλεγεν ὁ μεγάλος Καβούρης, πρέπει νὰ πάμε στὸν δούλην Ἰταλία» καὶ ἀπὸ τὴν ιταλικὴ φιλολογία, τολμῶ νὰ πῶ, ἡμποροῦμε νὰ τρέξουμε στὴν 'Ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα.

Μὲ ποίαν γνῶσιν ὁ κ. Μπροῦζερ ἔξετάζει τὰς ἐλληνικὰς γραμματικάς, τὰς νεωτέρας ἐλληνικὰς γραμματολογίας, ποία εἶνε ἡ διδασκαλία εἰς τὸν Ἰταλόν τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας γλώσσης, ὁ καθένας ἡμπορεῖ νὰ τὸ ίδῃ μόλις διαβάσῃ αὐτὸν τὸ πολύτιμο βιβλιαράκι. Δὲν εἶναι βέβαια λίγοι ὅσοι ἔγραψαν διὰ τὴν γραμματολογία μας καὶ μετέφρασαν δικά μας ἔργα. 'Αλλ' ἔκεινοι ποὺ σύστηματικά ἐργάζονται εἶναι ὁ διάσημος Pavolini, καθηγητὴς τῆς Σανσκριτικῆς, ὁ ὄποιος ἀπὸ πολλὰ χρόνια παρακολουθεῖ τὴν φιλολογικὴν μας κίνησιν, διαπρεπὴς Ιεροκῆρυξ Pio Ciuti, ὁ διακεκεριμένος καθηγητὴς Eliseo Brighenti, ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς Giovanni Canna καὶ ὁ ἀριστος συγγραφεὺς τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ βιβλίου Francesco De Simone Brouwer.

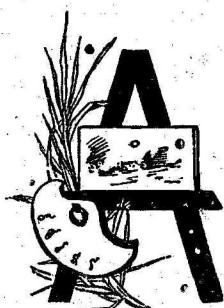
Ο Pavolini ἀν κ' ἔχη τὴν γνῶσιν τῆς γλώσσης μας, τοῦ λείπει δῆμως κατὶ τι πολὺ σημαντικῶν. Βλέπεις τὸν γλωσσολόγον κι' ὅχι τὸν αἰσθητικόν, βλέπεις πῶς δὲν ἔχει καμμίαν ιδέαν τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἡμπορεῖ τίποτε νὰ πη ὥρισμένως. 'Επαίνει ἔργα γιὰ τὴν γλώσσα καὶ τὰς ιδέας, ὅχι γιὰ ἄλλο, ἀλλὰ γιατὶ ἐδῶ πέρα ποὺ βασιλεύει ἡ φιλολογικὴ ἀναρχία, τὰ ἐπαίνεσεν ὁ ένας καὶ ὁ ἄλλος γιὰ τοὺς σκοπούς του. 'Ο ξένος ποὺ μᾶς κάνει τὴν τιμὴν νὰ καταγίνεται στὴν γραμματολογίαν μας, χρεωστεῖ νὰ προσέχῃ πολὺ σ' ὅ, τι γράφει ὁ καθένας.

Ο Canna προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας στὰ ἐλληνικὰ γράμματα. 'Εγραψε περὶ Σολωμοῦ ὠραιοτάτην μελέτην, μετέφρασε εἰς γλαφυρότατον πεζὸν λόγον τὸν "Ορκον τοῦ Μαρκορᾶ" καὶ ἔγραψε πολλὰ ἀλλὰ ἀρθρα μεγάλου ἐνδιαφέροντος. Ο Ciuti γράφει γιὰ μᾶς μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν, ἀλλὰ δὲν τοῦ μένει καιρὸς νὰ μελετῇση περισσότερον καὶ νὰ γράψῃ μελέτας ἀνταξίας τῆς μεγάλης του ἀντιλήψεως· εἰς τὸν Brighenti χρεωστοῦμε πολλὰ διὰ τὴν 'Νεοελληνικὴν χρονοτομάθειαν' του ἀλλ' ἔκεινος ἀπὸ τὸν ὅπιον περιμένομεν πολλὰ πράγματα ἀκόμη, γιατὶ πολλὰ μᾶς ἔδωσεν ἔως τώρα, εἶναι ὁ Μπροῦζερ, εἰς τὸν ὄποιον κάθε 'Ἑλληνικὴν ψυχὴν χρεωστεῖ νὰ εὐγνωμονῇ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΡΤΖΑΚΗΣ

Η ΠΡΩΤΗ ΜΟΥ ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΓΚΡΕΚΟ

ΠΟΠΕΙΡΩΜΕΝΟΣ νὰ ἀναμνησθῶ τῆς πρώτης μου παρὰ τῷ Γκρέκῳ ἐπισκέψεως ἀναμιμνήσκουμε συγχρόνως τῆς πρώτης ἐσπέρας ἦν διῆλθον εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Τολέδου.

Εἶχον ἔξελθει κατὰ τὸν χων, οἵτινες ἔχανοντο ἐντὸς ἀνάστρου σύρανος, ἡκολούθουν τὴν στενὴν τοῦ λιθοστρώτου τανίνιαν. Ἐδάδιζον εἰς τὰ πλάγια ἀπεράντων μοναστηρίων καὶ ἐπιβλητικῶν ἀνακτόρων, κιγκλιδό-

φράκτων, μὲ τοὺς θυρεούς, τὴν ὑπεροφίαν τῶν ὅποιών δὲν ἐπάταξεν ἡ κακὴ Μοῆρα. Ή νῦξ ζωογονεῖ πέριξ των ὀλόκληρον τὸ παρελθόν των, τὸ ὄποιον κατέστη ὥρατον ὃς ὄντειρον. 'Ενα πλήθος ἐγκαταλειμμένων εἰκόνων, φλαμανδικῶν, ἔρειακῶν, καθολικῶν, σαρραζηνῶν μ' ἀνέμενον παρὰ τοὺς πυλῶνάς των. 'Απὸ τῆς πρώτης ταύτης ἐσπέρας ἐπέπεσαν ἐπ' ἐμοῦ ὡς ἡ ἀβύλιότης ἐπὶ τῶν πτωχῶν καὶ ἀπὸ εἰκοσαετίας τὰς τροφοδοτῶ μ' ἐν ξένον αἷμα. Δὲν παραπονοῦμαι· εἰς ἀπόδοσιν μ' ἔξυπηρτησαν εἰς πᾶσαν εὐφροσύνην μου... .

'Οποία σιγὴ ἔβασιλευε τὴν ἐστέραν ἐκείνην εἰς τοὺς σκοτεινοὺς δρομίσκους τοῦ ὁρεινοῦ τούτου Τολέδου! Παρὰ τὴν βάσιν τῶν τειχῶν ἔψυχλον οἱ γούλαιοι, ὑψηλότερα ἐπτερυγίζονται ἀπροσδοκήτως νυκτερίδες. Περὶ τὴν ἐνδεκάτην καὶ ἡμίσειαν ἡκουσα μουσικήν, πρὸς τὴν ὄποιαν προσεπάθουν νὰ πλησιάσω διὰ μέσου τοῦ δαιδάλου τούτου καὶ αἰφνιδίως εὐρέθην εἰς μίαν εύρυ-

Ν. Αλεκτορίδου.

τέραν θόδον και πρό ένος ύπαιθρίου χορού.

Οι στροβιλίζοντες έστρεφοντο, κακώς φωτιζόμενοι. Έκει ήτο τὸ λαϊκὸν Τόλεδον, ἀποτελούμενον ἐκ πάσης ήλικιας. Κορατίδες ἐνήγκαλισμέναι σεμνῶς, ἐσημείωνταν τὸν χρόνον χαριτωμένα. Καὶ ταχύς, ὡς εἴμεθα δῆλοι ἐν χώρᾳ, ἐν ἥν περιέργειά μας εἶνε ζωηρά, ἐνόμιζον ὅτι ἔβλεπον σχηματίζοντας κύκλον κάποιους ηρωας τοῦ Κορυτᾶ, τοῦ Βελασκέ, τοῦ Σερβιτούτες καὶ τοῦ Κάλδερον, οἱ δόποι δι' ήμᾶς ἐν Παρισίοις, εἶναι ή Ισπανία... Ἐν τούτοις, οὐδεμίαν ὡριμάνενην ήδουνην ἔδοχιμαζον. Τὰ κύμβαλλα ἔκεινα, οἱ χυδαῖοι ἔκεινοι θόρυβοι δὲν προσημόριζοντο πρὸ τὸ πειθάλλον.

Ἄνθης ή μουσικὴ ἔπαισεν, οἱ χορευταὶ ἔβαλον δέξιες λαρρυγισμούς, ἔσθεαν τὰ φῶτα καὶ ταχέως ὁ ὅμιλος διεσκορπίσθη ἐπὶ τῶν κατωφερῶν ἔκεινων δρομίσκων. Τότε ἡρούσθη μέτωπη τῆς νυκτὸς ἐνα τραγοῦντι. Ἡτο μία στροφή, ἐν ἀσμα μονώσεως, ἐνα τετράστιχον ἀλγεινόν, σταγῶν μέλιτος ἐκχειλίζουσα ἡπὸ τὴν καρδίαν.

Τὴν ἐπομένην εἰς τὸν "Αγιον Θωμᾶν, ή ἡχώ τοῦ ἀσματος ἔκεινου συνεδέθη ἐν τῇ ψυχῇ μου μὲ τὰ νευρῶδη μελαγχολικὰ δράματα, τὰ δόποια μοῦ παρουσίαζεν ὁ περιώνυμος πίνακας τοῦ Γκρέκο ὁ «Ἐνταφιασμὸς τοῦ κόμητος τοῦ Ὁργαζά».

Ὑπεράνω τῆς βαθείας κοίτης δόπου ὁ Τάγος κυλᾷ τὸ κιτρινώπον ρεῦμά του, ἡ ἐκκλησία τοῦ Αγίου Θωμᾶ ὑψώνει ἔνα ὑψηλὸν πύργον ἐξ ερυθρῶν πλίνθων ἐστολισμένον με ἀραβικὰς ἀψίδας καὶ στιλβουσγες στήλας. Εἶνε ἐν τῶν τζαμίων τῶν μεταχηματισθέντων εἰς ναούς, οἱ δόποι μᾶς ὑπομιμήσκουσιν ὅτι μία ψυχὴ μουσουλμανικὴ είναι καθειρημένη ἐντὸς τοῦ Τολέδου. Ήμερεπωμένον, ἀρκετά ἀδύτιον περικλείεται ἐν τούτοις τὸν «Ἐνταφιασμὸν τοῦ κόμητος ὁ Ὁργαζ», μοναδικὸν ἀριστούργημα ἀραβικῆς καὶ καθολικῆς συγχρόνως αἰσθητικῆς.

Ο πίνακας κατέχει εἰσέτι τὴν θέσιν, εἰς ἣν τὸν ἐτοποθέτησεν ὁ Γκρέκο, εἰς τὸ βάθος τοῦ δεξιοῦ διαδρόμου, ἐντὸς εύρεος κοιλώματος τοῦ τοίχου, χρησιμεύοντος εἰς τὸν πίνακα ως πλαισίον. Εἶνε δὲ οὗτος σύνθετος ἐκ δύο μερῶν ἀποτελούμενη : χάμηλὰ ὁ εν-

·Ωδὴ εἰς τὸν Ἀπόλλωνα.

ταφιασμὸς τοῦ κόμητος ὁ Ὁργαζ· ύψηλότερα ἡ ὑπόδοχη ἀυτοῦ ἐν τῇ Οὐρανίῳ Αὐλῇ. Ἀτιθέσφαιρα γαληνίου θλίψεως εἰσδύουσα μετριάζει τὴν ωραίαν ταύτην γερχώσιμον ἀκολουθίαν. Εύθυς ἐξ ἀρχῆς, καταλαμβάνει τὴν ψυχήν μας καὶ τὴν βαρύνει. Ἐχομεν πρὸ τῶν ὄφθαλμῶν μας ἔνα ἐκλεκτὸν τῆς Τολεδικῆς κοινωνίας ζωγραφηθέντα ἐκ τοῦ φυσικοῦ καὶ ἐν τῇ εὐγενεστέρᾳ ηθικῇ αὐτοῦ ἐκδηλώσει.

Εἰς τὸ πρῶτον τμῆμα, πρὸ τὰ κάτω τοῦ πίνακος, ὁ ἄγιος Αὐγούστινος καὶ ὁ ἄγιος Στέφανος, κεκαλυμμένοι διὰ πλουσίων ύφασμάτων, κύπτουσι διὰ νὰ ὑπεγίρωσι τὸ ἀνατιθητὸν σῶμα τοῦ κυριάρχου τοῦ Οργαζ πειθεβλημένον τὸν φλαμανδίκον του θώρακα. Ὄπισθέν των, ὁ δολος καὶ ἐν συνωστισμῷ τριάκοντα εὐγενεῖς, ιερεῖς καὶ μοναχοὶ πάντες σχεδὸν μελανειμονῦντες σχηματίζουσι ἀπὸ τῆς μας μέχρι τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τοῦ πίνακος εἰδος διαζώματος. "Ολοι είναι προσωπικότητες τούραρι, τραχεῖς κατά τε τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα, ἔχοντες κάτι τὸ φανταστικῶς ίδιότροπον καὶ θιβερόν, ἀλλὰ καὶ κάτι ἀληθευῆς γαρῆς καὶ ἀφελείας. Τοὺς νομίζω βαρύνοντας μέσα εἰς τὰς κληρονομικάς των δοξασίας καὶ, ὡς ἔλεγεν ὁ Βολταΐρος, ἀπεκλεισμένους ἀπὸ τῶν φώτων. Τὸ πρὸ αὐτῶν συντελούμενον θαῦμα τοὺς διδάσκει, χωρὶς νὰ τοὺς ἐκπλήττῃ. Διότι πῶς θὰ ἔξεπλήσσοντο διὰ τὴν ἐπισκεψίαν τῶν δύο ἀγίων, ἀφοῦ γνωρίζουσιν ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἡ ψυχὴ τοῦ κόμητος τοῦ Οργαζ ἐγένετο δεκτὴ εἰς ακρόστιν, ἐν τῇ οὐρανίᾳ Αὐλῇ. . . Τὴν ἀκρόστιν δὲ ταύτην, τὴν βλέπομεν. Κατέχει τὸ ἀνω μέρος τοῦ πίνακος. Ὁ κόμης τοῦ Οργαζ ἐμφανίζεται τελείως γυμνός πρὸ τοῦ Ιησοῦ, τῆς Παρθένου καὶ τοῦ κύλου τῶν Μακαρίων. Ή ἐν οὐρανοῖς αὐτῇ σκηνὴ ἀποτελεῖ μίαν τελείων ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ωραίαν ρεαλιστικὴν ζωγραφικὴν τοῦ κάτω μέρους. Οἱ ἀμυροὶ καὶ φειδωλοὶ μέχρι πενιχρότητος τόνοι, τὰ ἔξαιρετικῶς ἐπιμήκη σχήματα, λελεπτυσμένα κοι περιφοβα τῇ προσδίδουσιν ἐνα χαρακτηρα φαντασματώδη, δυτικοὶ μᾶς ἀνησυχεῖ, μᾶς σκανδαλίζει καὶ μᾶς ἔλκει.

Παράδοξος μεγαλοφύτα παραφωνοῦσα, αὐτὸς ὁ

Γκρέκο ! Διότι αὐτὸς ὁ ρεαλιστὴς ὁ ὄποις μᾶς ἔζωγράφισε τοὺς εἰκοσι τέσσαρας τούτους Τολεδούς, ἀπηγχολημένους εἰς τὸ νῦν εἶπωσιν ἐν Requiem ἐπὶ τῆς σωροῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, εἴναι ὁ ὅρωματιστής, ὃστις μᾶς μετεφέρει ἡδη εἰς τὸ βασίλειον τῶν σκωλήκων καὶ τῶν ὄντερων ! Ὑπὸ ποιὸν πρίσμα βλέπει τὴν ζωήν ; Καὶ τι ἐπακριβῶς θέλει νὰ εἴπῃ τὸ ἔργον τοῦτο, εὐτίνος ἡ εἰς τὸ πρώτον βλέμμα ἐμφανιζούμενη ἐνότης μᾶς συναρπάζει :

Ὑπὸ τὸν πίνακα, μαύρη πλάκη φέρει διὰ χρυσοειδῶν κεφαλαίων γραμμάτων ἔκτενη ἐπιγραφήν : «Καὶ ἀκόμη εἴσαι βιστικός, ὡς πυροδίτα, σταυράτησον πρὸς στιγμὴν καὶ ἀκούσουν μίσιν παλαιὰν ἴστορίαν τῆς πόλεως μας, ἔξιστορουμένην, διὰ ὀλίγων λέξεων. Ὁ Δόν Γκονζάλο Ρουΐζ τοῦ Τολέδου, κύριος τῆς κώμης τοῦ Ὀργκάζ, γενικὸς συμβολαιογράφος τῆς Καστίλης, μεταξὺ ἀλλων δειγμάτων τῆς εὐεσθείας του, ἐφρόντισε καὶ περὶ τοῦ ναοῦ τούτου τοῦ Ἀγίου Θωμᾶ τοῦ Ἀποστόλου, ἔως τότε μετρίου καὶ ἐν τῷ ὅποιω ἥθελε νὰ ἐνταψισθῇ, ἵνα δὲ δοῖ : ἔξόδων του ἐνισχυθῆ πλουσίως ἐδωρήσατο αὐτῷ μεγάλους θησαυρούς γρυούσου καὶ ἀργύρου. Καθ' ἣν στιγμὴν οἱ Ἱερεῖς ἡτοιμάζοντο νὰ τὸν θύψωσι—γεγονός θυμασίουν καὶ ασύνθετος !—οἱ ἄγιοι Στέφανος καὶ Αύγουστινος, κατελθόντες ἐξ οὐρανοῦ, τὸν ἐνεταφίασαν ἐνταῦθα διὰ τῶν ἰδίων των χερῶν. Καὶ ἐπειδὴ θὰ ἐμηκύνετο ὁ λόγος διὰ τῆς ἀφηγησεως τοῦ αἵτιου, ὅπερ ὠθησε τοὺς ἄγιους τούτους νὰ πράξωσιν ὃ, τι ἔπραξαν, πορεύου ἐὰν δύνασαι, εἰς τὴν μονὴν τῶν Αύγουστινων, ἥτις δὲν εἶναι μακράν, ἐρώτησον καὶ οἱ Ἱερωμένοι θὰ σοι τὸ διηγήθωσιν. Ἀπέθενε κατὰ τὴν χριστιανικὴν χρονολογίαν τῷ 1312. Γνωρίζεις ἡδη τὸ ἀποτελέσματα τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν κάτοικων τοῦ οὐρανοῦ. »Ἀκουσον

ἡδη τὴν ὀστασίαν τῶν θυητῶν : «Ο αὐτὸς Γκονζάλο ἀφῆκε διὰ διαθήκης δύο προβατα, δέκα ἔξι δρυνθας, δύο ἀσκούς οἴνου, δύο φορτία κύλων καὶ 800 νομίσματα ἐκ τῶν ὄνομαζομένων παρανέδις, ὅλα ὅσα διερεύει τῆς ἐκκλησίας ταύτης καὶ οἱ πτωχοὶ τῆς ἐνορίας ἔπρεπε νὰ εἰσπράττωσι ἐτρίσιας ἐκ τῶν πρέμιτοῦ Ὀργκάζ. Ἄλλ’ ἐπειδὴ οὔτοι ἐνόμιζον ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ διά νόμος οὗτος θὰ κατηγείτο καὶ ἐπειδὴ κατά τα τελευταῖα ἔτη ἡρνθήθησαν νὰ συμμορφωθῶστε πρὸς τὸ εὐεσθεῖς τοῦτο κληροδότημα τοῦ ἀρχιγραμματέως τοῦ Βαλλαδολίδος, μετὰ ἔντονον ἀπολογίαν τοῦ ιερέως τοῦ νκοῦ τούτου Ἀγρότεο Νουέζ, ἐκ Μαδρίτης καὶ τοῦ Πέτρου Ρουΐζ Δουρόν, οἰκονόμου, τοὺς ὑπεχέωστε νὰ συμμισθωθῶσι πρὸ τὴν ὁφειλὴν τῶν».

Οὕτω, τὸ ἔργον τοῦ Γκρέκο είνε μία ἀνάμνησις τῆς δίκης, τῆς κερδηθείσης ὑπὸ τοῦ ιερέως τοῦ Ἀγίου Θωμᾶ κατὰ τῶν ἀνθρώπων τοῦ κτήματος τοῦ Ὀργκάζ. Ο πίνακας οὗτος τοῖς λέγει : «Αχάριστοι ! Πρὸ δύο καὶ ημίσεως αἰώνων εἰς εὐεσθής χριστιανός, ἀμειφθεὶς αὐτοτιγμεὶς ὑπὸ τῶν ἀγίων Στεφάνου καὶ Αύγουστίνου, ἥθελησε νὰ πλουτίσῃ τὸ πρεσβυτερίον τοῦ Ἀγίου Θωμᾶ. Υπήρξατε ἀρκετὰ ἐπιπλοιοι ὥστε νὰ παραμελήσητε τὴν θείησίν του, τόσον ὑψηλῶς ἐπιδικασθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀγίων : τρέμετε ! διότι οἰκείωτα συνομιλεῖ ἐκεῖνος ἐν τῷ οὐράνῳ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Πατέντου».

Αὐτὸς είνε τὸ γεγονός. Ἀπὸ μίαν στρεψοδικίαν τῆς ίστορίας τῶν χρημάτων, προέκυψεν ἡ ἐμπνευσμένη αὐτὴ σελίς. Ω δύναμις τῆς ψυχῆς τοῦ καλλιτέχνου, ἥτις ἐπικανακέπτεται καὶ μετασχηματίζει ἐν θέμα ! Η χυδαία αὐτῇ διαιλόγη, συμπληρωθεῖσα δι’ ἐνὸς ἀπιθίνου θαύματος, θὰ ἐλησμονεῖτο πολὺ ταχέως καὶ θὰ ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῆς σωπῆς ἀλλ’ ἐ-

«Ο νέος Σουλτάνος Μωάμεθ Ε' μεταβαίνων εἰς τὸ πρώτον προσκύνημα.

πέρχεται διά Γκρέκο καὶ διέ τίνος ἐπιτοπίου σκηνῆς ἀκετά ταπεινῆς, ἀνυψοῖ τὰς ἀσφύστους δυνάμεις τοῦ αἰσθήματος; κατὰ τὸν Ἰσπανικὸν τρόπον. Ἐκ τοῦ μέσου τῶν πεζῶν τούτων διαδίκων, η καρδία του ἀνυψοῦται διὰ νὰ ὑπερτιμήσῃ ἐν τῇ αἰώνιότητι ἐν ισχὺν ἀνέκδοτον. Εἰς τὸν ἴερεα Νοῦπερ, ὅστις μᾶς ἀφηγεῖται τὸ Θεῦμα, ἀπαντῶμεν: «Τὸ πιστεύετε;» Ἀλλ' ὅταν μᾶς ὀμιλεῖ αὐτὸς διά Γκρέκο, μᾶς ὀδηγεῖ εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν ἐν τῇ ὁ σκεπτικισμὸς ἀπόλλυσι τὰ δικαιώματά του.

Διατί, πρὸ τῆς ἀλλοκότου τάντης συνθέσεως μιᾶς ζωῆς ἀπαραμίλλως νευρικῆς, ἀνεμοθήν τοῦ μικροῦ ἀραβικοῦ ἄσματος, τὸ ὅποιον ἔξπεννε τὴν προτεραιάν εἰς τὰ σκότη τῆς πρώτης μου Γολεδίκης νυκτός;

Τὸ αὐτηρὸν τῶν μονοτόνων τούτων μορφῶν, ώς ἐπίσης καὶ διά ψυχρός οὐ τος χρωματισμος, ἀναδεικνυόμενος ὑπὸ ζωηρῶν ἀντιθέσων, ἀρρυνίζει ταχέως τὴν ὀνειροπόλησιν μας, τοὺς πόθους μας πρὸς τὴν ἀστικήν ζωήν. Δὲν γνωρίζω πόσον καρόν τὴν πρωτὴν ταύτην ἐν Ἀγίῳ Θωμᾷ ἡμέραν θ' ἀνεμοησκόμην, ἐαν δὲν εἴχον παρακολουθήση μετά φρίκης τὴν κίνησην τῶν μικρῶν, κανδηλαναπτῶν, οἱ δόποιοι μοι εἴχον ἀνοίξει τὴν ἑκκλησίαν. Περιέφερον ἐπὶ τῆς ὀδύνης κεκλιμένας λαμπάδας καὶ κατὰ τοιούτον τρόπον, ὥστε ἡδυνάμων δλα νὰ τὰ φθονούμαι ἐκ τῆς καταδήλου διλγωρίας, τὴν ὅποιαν ἔξεδήλωναν διὰ τὸ

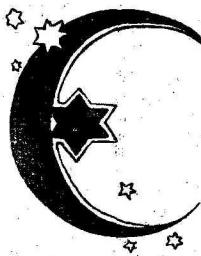
ἀνώτερον μέρος τῆς συνθέσεως. Πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ τις αὐτοὺς τοὺς μικροὺς μᾶς τοῦ ἱεροφυλακίου, μὲ τὰ μακρὰ των κοντάρια εἰς τὸς χειρας, νὰ δεικνύωσι τὴν δόξαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐμφανίζονται διὰ Ιησοῦς Χριστός, η Παρθένος καὶ διὰ κόμης τοῦ Ὁργκαζ δόλγυμας καὶ νὰ ἔπαναλαμβάνωνται απαράχως: «Ψευδολόγημα. Αὐτὸς ἦτο ἔνας τρελλός!»

Μία τόσον χονδροειδής παρατήρησις προσκρούει κατὰ τῆς ἐμβούθεις καὶ τῆς εὐγενείας, ἀλλ' ύφισταται καὶ ἐν αὐτῷ τῷ καλλιτεχνικῷ κόσμῳ. Η παραφροσύνη τοῦ Γκρέκο, καὶ σήμερον ἀκόμη ἀπομένει γνώμη ικανῶς πιθανοποιημένη. Ως πρὸς ἐμέ, εὐθὺς ἔξ αρχῆς, ἐπίστευσα διὰ εὐρισκούμενον ἐνώπιον ψυχῆς ἰσχυρᾶς καὶ ἔξοχως θαυμασίας, πρὸς ἣν εἶνε ίσως λογικον νὰ δυσπιστῇ τις, ἀλλ' ἔτι λογικώτερον νὰ τὴν ἀκούῃ μετὰ προσοχῆς. Υπεσχέθην εἰς ἐμκαυτὸν νὰ μελετήσω τὴν ζωὴν τοῦ Γκρέκο καὶ νὰ παρακολουθῶ ἐν τῷ βάθει τῶν ναῶν δληγη τὴν σειράν τῶν εἰκόνων του, διότι προησθανόμην διὰ ή μύησις αὐτῇ μὲ ὀδήγησεν εἰς τὴν κατανόησην τοῦ Τολέδου καὶ τοῦ καστελλίου πολιτισμοῦ.

Μετάφρασις ΝΙΟΒΗΣ

MAURICE BARRÈS
Μέλος τῆς Γαλλ. Ακαδημίας

Α Π Ρ Ι Λ Ι Ο Σ

ΚΕΙΝΟΣ... ἐμπρὸς εἰς τὸ μεγάλον παράθυρον, ώς σκιά αγγώντου μυστηρίου, ἔγερνε τὴν κεφαλήν πρὸς τὸ βιβλίον του... καὶ ἔκεινη ἔχανετο εἰς τὸ βάθος ἐνὸς καθίσματος, ὅπως ἔχανετο καὶ η ψυχή της μέσω εἰς τὴν ὥραίν ἀτμοσφαίραν τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀγάπης, η δόποια τὴν ἐπινιγε. Τὸ φῶς τῆς σελήνης ἐφώτιεν ἡσυχα καὶ μελαγχολικὰ τὸ μικρὸν, δωμάτιον: τὰ δλίγα ἐπιπλα μόδις διεκρίνοντο, τὴν δὲ νύκτα ἐθώπευεν ἡ γλυκυτέρα ἀρμονία....

Ἐπαυσεν Ή σιωπή ἔγινεν ἐπιβλητική. Ἐκάθισε πλησίον τῆς νέας καὶ αἱ ἡσυχαι πνοαί των διεδέχθησαν τὴν μουσικήν.

— Φίλε;

— Ακούω.

— Θέλεις νὰ διμιλήσωμεν ἀπόψε διὰ τὴν μητέρα σου;

— Τὴν μητέρα μου;

Ἐσιώπησει δλίγα λεπτά. . . . ἐπειτα ἔβαλε τὰς χειρας της ἐντὸς τῶν ιδικῶν του καὶ τῆς διηγήθη τὴν λυπηράν ιστορίαν τῆς μητέρας του. Πτωχή καλὴ μητέρα! Απὸ πολλῶν ἐτῶν εἶνε κλεισμένη ἐκεῖ μάκρων εἰς ἐν φρενοκομεῖον. . . . δὲν τὴν ἐγνώριζε σχεδὸν καὶ δύμας τὴν ἐλάτρευε, καὶ δύμας ἡ σύναντο τὴν ἐλλειψιν τῆς ἀγκάλης της. Ο νέος δὲν εἶδεν εἰς τὸ σκότος τὰ δάκρυα τῆς φίλης του, ἡκουσε μόνον τὰς λέξεις τὰς ὅποιας μόνον μία καλὴ ἀδελήγη δύναται νὰ εύρῃ διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν πληγωμένην καρδίαν του ἀγαπημένου ἀδελφοῦ της. Οταν δὲ ἐταυσεν, τὴν ὀδήγησεν πλησίον τοῦ παραθύρου, ἔλαβε τὴν ὥραν κεφαλήν της

ἐντὸς τῶν χειρῶν του καὶ ἔθεσε τὰ χειλη του ἐπὶ τῶν παρειῶν της μὲ σέβας, μὲ στοργήν.

— Φίλε μου....

Ἐκεῖνος ἔκρατει πάντα τὴν κεφαλήν της καὶ τὴν ἔβλεπε προσεκτικά. . . . τὴν ἔβλεπεν ὅπως βλέπει τὸ παιδί τὴν μητέρα του, διὰ ἐκείνη ἐπιστρέψῃ ἀπὸ κανὲν μακρυνόν ταξιδίον.

— Φίλε μου.... Θέλεις νὰ δώσῃς εἰς ἐμὲ τὴν θέσιν, τὴν ὅποιαν εἰς τὴν ζωήν σου θὰ εἶχεν ἡ καλὴ σου μητέρα;

Ἐκεῖνος τὴν ἔκυτταξεν ἐν ἐκστάσει.

— Θέλεις;

Τὴν ἐσφιξεν εἰς τὴν ἀγκάλην του μὲ δληγη τὴν συγκίνησην των, τὴν ἀγάπην των, ἡκουε τοὺς δρόκους τῆς ψυχῆς των. . . καὶ τοὺς ἔστελλε τὸ γλυκὺ φῶς της μὲ πολλὴν στοργήν.

Εὔχαριστω. . . . εὐχαριστῶ, φίλη.

Τὸ μεσονύκτιον αἱ ψυχαί των ἐγνωμόντο καλλίτερα. Η σελήνη τοὺς ἔβλεπεν, ἔβλεπε τὴν συγκίνησην των, τὴν ἀγάπην των, ἡκουε τοὺς δρόκους τῆς ψυχῆς των. . . καὶ τοὺς ἔστελλε τὸ γλυκὺ φῶς της μὲ πολλὴν στοργήν.

Ἡ νέα ἔχουσα τὴν κεφαλήν της γυρμένην εἰς τὸν ὕμρόν του ὡνειρεύετο μόνας ἀθάνατην ζωήν. . . . ἐνῷ ἐκεῖνος τῆς διηγεῖτο τὰ τῶν νεανικῶν του χρόνων, τὰς πρώτας καλλιτεχνικὰς συγκινήσεις του....

“Οταν ἐτέλειωσε, τὸν ηγχαρίστησεν ἐκείνη.

— Καὶ τώρα, φίλε μου, φέγγω. . . φέγγω. . . καὶ σ' ἀγαπῶ. . . φέγγω ἀλλὰ η σκέψις θά εἶνε πάντοτε μὲ τὸ παιδί της καρδιᾶς μου. . .

“Οταν συνήλθεν ἀπὸ τὴν ἐκπληξίν καὶ τὴν ἐκστάσιν του ἐνέβη θάρρος μέσα εἰς τὸ παράθυρον.

— Τὴν ἀγαπῶ, εἶπεν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδιᾶς του εἰς τὴν σελήνην. . . ἐνῷ η γύναι, ἔχυνε εἰς τὴν Φύσιν δλον τὸ γλυκὺ ἄρωμα τῆς ἀνοίξεως.

Παρίσιοι 1909. ΕΛΠΙΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ